

Oto Tolnai

NASTAVAK PRIČE

Sutradan se već u zoru pronela vest da su se pojavili prvi vodencvetovi. Potrčah smešta s bratom dole na Tisu. Ipak je to bio najveći događaj godine. Bacili smo se u rascvetalu reku, pa smo otišli sve do Martonoša da bismo se kasnije, kad sunce počne da slabi, spustili sa špica Majmuskog ostrva. I tu smo, sa Poćemom – koji, hvala Bogu nije pripadao bratstvu čabarčića, čabarčićima sam ja još unekoliko pripadao samo zbog toga što sam stanovao u ulici Isusovog Srca (ta je ulica izbijala na železničku stanicu), pa mi oni nekako dođu kao stari drugovi, ali od nekog vremena više sam se družio s dečacima iz glavne ulice, odnosno sa Tise, naše zbornog mesto bilo je kod Bezglavog Svetog Jovana, a fudbal smo igrali na Firenci, tako se zvao onaj idealno ravan teren između dva nasipa – utonuli u divljački bujno cvetanje. I diveći se svadbenoj igri (Eros) sićušnih, gotovo ništavnih cvetolikih bića, svadbenoj igri ne dužoj od nekoliko časova, i njihovoj smrti (Tanatos), na jednom mi je postalo jasno, jer u početku sam još bio u nekoj dilemi, zapravo nije to ni bila dilema, naprosto nisam hteo da mu prepustim Nušiku, postalo mi je jasno da je kljakavi, uzeti čuvar parka bio počinilac, video sam to već i po tragovima, i mogao sam živo da zamislim i to, kako se ostrvio na nju, mora da me je pre toga nekako uvrebao i gledao kako vodim ljubav sa Nušikom (mora da je, čak, odnekud, krišom posmatrao i Tihamera, odnosno, možda je baš on bio jedini koji je Tihamerov rad posmatrao direktno, a ne iz ogleдалa), uvideo sam, bilo je jasno, osetio sam čak i njegov miris, jednom sam, naime, slučajno video s drveta kako jedna od maserki kupa njegovo ožiljcima prepuno telo, i kako ju je pri tom, premda s potpuno zakržljajim, uzetim patrljkom, na kraju ipak grubo dohvatio, istina, kao da ga je ona pozamašna žena više drmusala, stezala, sadistički tukla, grizla, dok je on, kao papagaj, deklamovao iz sveg glasa ono *Ustajte vi prezreni na svetu*, uvek samo ovaj prvi stih, kao neki pokvareni gramofon. Kasnije, kad sam ostalima ispričao šta sam video, Todor je rekao da je njegov otac još od pre poznao uzetog čuvara parka, i da mu je bila poznata njegova priča, odnosno bar jedna od njegovih priča, jer kao da ih je imao nekoliko (Orban tvrdi da svako ima više priča, premda se nađe i pokoji čovek sa samo jednom pričom, ali ti ljudi, taman što završe svoju priču, zapravo završavaju i svoju ovozemaljsku karijeru), sve u svemu, da je posle rata u Budimpešti radio kao krovopokrivač. I da s okliznuo, i pao. Da se sa krova strmeknuo na ulicu. Todorovom ocu je detaljno, kako je vreme prolazilo, igrajući šah, jer su šahom mrcvarili beskrajno jedan drugog, sve je detaljnije prepričavao taj pad, to stropoštanje, i šta je sve video od Budimpešte, to jest od njene panorame (tada smo prvi put i čuli za Margitsiget, i za Kip Slobode), šta je video u stanovima zgrade s čijeg je krova pao, neki starac je posle brijanja zaboravio na simsu prozora neopranu britvu, i trokrilna babuskara je počela da se izderava ne njega – Opet si ovde ostavio britvu! – pretila je opasnost da će starčić, u debelim duksericama, prerezati britvom grlo bakute, ali uzeti čuvar parka morao je dalje da se stropoštava, u drugoj sobi neka deca su mirno igrala domine – Dupla nula! – uzviknuo je jedan

dečkić, u trećoj je ponovo jedna babuskara baš razjapila čeljusti, pila je zapravo kćerkinu krv, ponavljajući isto pitanje, mora da se odnosilo na devojčinog novog udvarača – Zar ne vidiš da su ovom nesrećniku i ramena puna peruti?! – u četvrtoj sobi, kao da se društvo okupilo oko nekog zlatnog kipa, možda neka sekta, u petoj je baš iskipelo mleko, i mada su iz susedne sobe histerično vikali – Kipi mleko! – ipak nikoga nije bilo da pomeri šerpu sa plotne, a na šestom, mada, kako su godine prolazile, uzeti čuvar parka, Todorov otac, a i mi, pomešali smo spratove, tim pre što smo već i ranije, od nekog drugog čuli ponešto o krovopokrivačevoj prošlosti, njegovom padu (kasnije sam i ja lično istraživao ovaj slučaj), mora da se radilo o desetospratnici, sve u svemu, na šestom je video dvoje nagih ljubavnika, jeste, dvoje posve golih ljubavnika kako se klata u žestokom ritmu, i tanjiri, čaše na postavljenom stolu preuzele su taj sve pakleniji ritam, kao da ih je neka velika mašina ritmički tresla odozdo, šebečili su se opasno, upravo je taj izraz upotrebio uzeti čuvar parka, baš su se šebečili, a on, dok je padao, naprosto se zaustavio na trenutak pred njihovim prozorom, i Todor je uveren da se dogodilo baš to, da je uvrebao dvoje golišavih, spetljanih ljubavnika, da se naginjao s krova sve niže i niže, i da se u jednom trenutku pod njegovom težinom odvalio oluk koji je bio jednim krajem uglavljen u vodorigu u obličju zmaja od pocinkovanog pleha, taj pocinkovani zmaj ostao mu je, navodno, do kraja u ruci, oni koji su to videli, jer je bilo prozora sa kojih su pak njega videli kako, slobodno, pada na leđima pocinkovanog plehanog zmaja, ali on je Mendijevom ocu sve to ispričao tako kao da se zaustavio pred prozorom, sačekavši da ono dvoje dosegnu vrhunac, kao što se sam izrazio – vrhunac! – premda je on upravo padao s vrha, na svoju sreću ili pak nesreću, o tome se nikad nije izjašnjavao, jer je do kraja ostao veliki sladostrasnik, s obzirom na to da, bar što se njega tiče, ta scena nikad nikad nije ni prekinuta, ta ka vrhuncu ritmičnki usmerljena scena, ipak valjda na njegovu sreću, na njegovu veliku sreću, pao je na tovar oblandi poslastičara iz suterena.

Nastavak ne bih znao da ispričam, čak ni u ovoj formi, jer ne znam zapravo ni to, da li je bilo ikakvog nastavka, jer je Nušika već sutradan nestala, možda je otputovala novcem koji je od nas dobila, nekoliko puta sam otrčao na železničku stanicu, ali sam na stanici nailazio samo na Đuru Palačinku, od koga ništa nisam mogao da doznam, on je uporno čekao tovar palačinki koji mu je opet neko najavio, ovoga puta iz pravca Starog Bečeja (čas mu je iz Starog Bečeja, a čas iz Subotice bila najavljivana kompozicija s tovarom palačinki), kad sam ga pritisnuo uza zid ponavljajući mu na uho iz sveg glasa Nušikino ime, samo je zahroptao i počeo da slini – Nuš! Nuš! – krkljao je, zgrabivši grubo svog konjića grbonjića, a drugi put sam na peronu natrčao na Slepog Tibiku Viga koji je jednom Bezno-gog Barata predao kao paket (dahtao je u velikoj UNRA-kutiji), koji je, istina, munjevitom alhemičarskom analizom po mirisu izdvojio Nušiku među sumporastim, banjskim mirisima troje-četvoro putnika u odlasku, i premda je i Nušika pre odlaska posetila banju, i kao što sam kasnije mogao da vidim o tome belešku u dnevniku doktora Čatoa, svratila je i kod njega (*Ispalio sam u kreolsku leptoticu oproštajni hitac, i spređa, i straga, čitav počasni rafal, tačnije. Srećan put, anđelčiću, adio! Adio mare!*), nepogrešivo je, dakle, izdvojio njen miris, ali moguće je i to, da je još nekoliko dana sedela kod kuće, ili je prvo svratila u Kne-ževac kod poočima, i tek kasnije otputovala nekud, po svemu sudeći na more, ali ako je otputovala na more, nije putovala za Nigrijem, mada ni to nije sasvim isključeno, mora

da su ostali i kasnije u neakvoj vezi, štaviše, moguće je da ju je Nigri u stvarnoj priči prokrijumčario na TRITON, i da ju je iskrcao negde u Južnoj Americi, te da je zapravo tamo posećuje, tamo, možda i do dana današnjeg, premda danas više ne plovi na TRITON-u, nego na nekakvom putničkom, ili promenadnom brodu, da, nastavka zapravo i nema, jer odmah potom raspalo se društvo, rasula se banda čabarčića, i više nisam bio u stanju da pohvatam konce njihovih priča, govorkanja, mada je na raznim školskim ekskurzijama, letovanjima, gotovo svaki od njih navodno video Nušiku, Pijus joj je mahao, Keša ju je, navodno, mrtav pijan čak i kecnuo, mada više nije bila ona stara, ličila je na mater, koju su pozadi u dvorištu Manjikine krčme rokali kuglaši između dve partije, Jožika je nedelju dana stanovao kod nje u Makarskoj, iako ju je Firo u isto vreme video na Sušaku, dok je Klića tvrdio da je do smrti živela u Dubrovniku, Todor je pak znao da se u Budvi udala za nekog crnogorskog političara, neko ju je video na nekom filmskom žurnalu na prijemu kod crnogorskog predsednika, i da se ništa nije promenilo, štaviše, kao da je blistala lepša nego ikada, a Oto Bičkei će mi kasnije u Veloj Luci pričati da su u Opatiji imali jedno pored drugog usijanu, valovitim aluminijumom pokrivenu potleušu, mada Oto nikad nije pripadao bandi čabarčića, bio je bezmalo sto godina stariji od nas, ali moram reći da mene nisu zanimale njihove umišljene brbljarije, u tome je moja rodna varošica nedostižna, njihove druge priče na manje osetljive teme mogao sam da slušam u beskraj, pažnju mi je privukla priča Orbana T.-a, to jest njen nastavak, naime, na to sam već pokušao da ukažem, čini se da je on mogao da ima neke veze s Nušikom, ne samo da je mogao, jer su se tada na Kornatima stvarno sreli, i zaista ju je prstenovao svojim, od mesingane čaure odrezanim prstenom, nego, i tu se krije problem, Orban T. je tačno, zastrašujuće tačno znao suštinu mog odnosa, bolnu sadašnjost mog odnosa prema Nušiki, a neobično je u njegovom držanju ipak bilo to da nikad nije napisao Nušikino ime, niti je ikad dozvolio da ga propitkujem o njoj, imao je osećaj, i to je nekome čak i pomenuo, da je on tu priču završio, štaviše, a na to aludirao nekome drugome, na neki način je izrazio i svoje divljenje kad mi je poslao reprodukciju Sezanovog tihožitja pod naslovom *Crni časovnik* i, ne dugo potom, kao svojevrsni nastavak pomenute Bodlerove knjige, Valerijevu knjižicu *L'homme et la coquille*. Ponekad mi se učinilo da razumem Orbana, uramio sam *Crni časovnik*, a zapravo veliku baroknu školjku s karminastim usnama, a potom sam napisao strastvenu ispovest o njoj, to jest o tome, da je ova slika nešto sasvim drugo, da je mnogo, mnogo vrednija, premda bi teško mogla da bude vrednija no što je, onako visoko vrednovana u tekstovima Lajoša Filepa i, naročito, Rilkea, koji su skoro istoga dana dreždali pred Sezanovim slikama 1906. ili možda 1907. u Parizu, na Salonu, odnosno, kako je vrednovana u maloj, ranoj knjizi mog prezimenjaka Šarla de Tolnaja koji ga je predstavio kao sasvim drugačijeg, vehementnijeg, monumentalnijeg slikara, naime, od *Crnog časovnika* Sezan se kretao unazad, unazad poput čitavog kraja tog stoleća, poput čitavog narednog stoleća, a zapravo, a to bismo morali priznati, kretao se ka oktobarskoj revoluciji, a onda se naravno udaljio od nje, ali sve to kretanje tamo-nazad zapravo nije ništa, čitavo stoleće se, dakle, pokazalo ništavnim, a da o našem, tek započetom veku, novom milenijumu da i ne govorimo, jer o tome nije ni moguće govoriti, izuzev ako nasuprot minijumu crni časovnik ne bismo videli kao more crnog katrana, jer, kako i koliko god pručavali njegov opus, ništa slično *Crnom časovniku* ni po težini, ni po ambiciji, monumentalnosti, nije stvorio,

skoro da je neshvatljiv odnos svih tih žonglerskih loptica (voća), i baroka, zapravo ne baš baroka, već brutalne školjke, tritona, odnosno, stvar se jedino može shvatiti onako kako taj odnos vidimo na slici, odnos školjke i limuna, premda zapravo nisu ni u kakvom odnosu, brutalna, bezoblična forma je postavljena u odnosu na crni časovnik bez kazaljki, limun je ovde isključivo u ulozi markiranja centra, odnosno zlatnog preseka, zajedno sa zlatnim ramom, oseća se da je maestro natrapao na nešto, oseća se zemljotresu ravan potres, prema mom mišljenju s ovim dvema formama on je probio zid, ali nije se provukao kroz pukotinu, nego se okrenuo, kao da se uplašio od ova dva obličja, pobjegao pod okrilje Boga, ako je Filep u pravu, kad kaže da je jabuka za Sezana ono što je starim majstorima (Đoto) bio Bog, i beskrajno je prebirao po kuglicama brojanice, moderna, odnosno avangardna umetnost je prošla sezansovske puteve, proverio, možemo reći, testirao loptu, kupu i valjak, štaviše, Van Gogova krvava kafana, odnosno Bekonov *Van Gog na krvavom tlu* (vangogovska serija) ponavljaju brutalnu školjku i, na primer, s crnim kišobranom, ponavljaju i časovnik (štaviše, sve ove stvari, u Artoovoj ličnosti, nalaze i svojevrstnog interpretatora), dakle, pokušao sam da pokrenem svoj mozak, da bih na neki način ostao u dijalogu s Orbanom, ako povedem sa njim dijalog, pomislih, o *Crnom časovniku*, odnosno o ulozi krvi, ili minijuma u modernom slikarstvu, dakle, uključujući Van Goga, a i Bekonovu vangogovsku seriju, s osvrtom čak i na Njegoša, na primer, koji je pljuvajući krv, natopio mali, iz Beča dopremljeni mocartovski (i Mocart je bio veliki igrač) bilijarski sto koji je stajao, da kažemo tako, nasred crnogorskog parlamenta, nudeći neko svoje tumačenje Van Gogove *Noćne kafane*, i tako dalje, dakle, nisam hteo da pustim Orbana, ne puštam ga ni danas, jer jedva čekam da stavim tačku na kraj rečenice, i da mu već i šaljem ovo moje malo prisećanje, moj maleni memoar kojemu sad, znam to dobro, ne nedostaje bauljanje na granici diletantizma, ali nije u njemu bez odraza nijedna druga moja osobina, koje se Orban takođe jako čuvao, to jest da mu ne rasturim mozak svojim lirskim nusproduktima, u ovom malenom prisećanju hteo sam naravno da izdvojim samo malo plazme našeg detinjstva, nutrinu školjke (ostrige), onu spiritualnost koja se pominje i u Bodlerovoj knjizi, premda na koncu ni meni nije ostalo u ruci ništa osim ljušture stvari, školjka, njena fizika, odnosno reprodukcija koju mi je Orban poslao, tako da, ukoliko uopšte i bude zavirio u moj rukopis, ako ga ne bude bez reči bacio u koš, može se desiti da me ponovo iznenadi jednom Sezansovom reprodukcijom, objasnivši da je slučajno naišao na jednu uspeliju kopiju, i tek uzgred pomenuvši, da ona odblesku ogledala slična mlečna forma na časovniku, možda ću se i ja složiti s tim ako je još jednom, pažljivije pogledam, u suštini već nosi u sebi čitav Morandijev opus, ali moguće je i to, vidim već kako diže kažiprst upozorenja, vraćajući se nazad na studiju mog prezimenjaka, u kojem se za naše tihožitje kaže da je plemenite građe, nazad na onaj pasus studije koji je zapravo na određujući način uticao na našu mladost, na naš pozni modernizam, onaj koji je Krleža nazvao trećom komponentom, suprotno brutalitetu, suprotno moru katrana, ali to bi za mene, koji se toliko grčevito držao školjke, bilo već pola pobjede jer, kako god shvatio njegove natuknice, da je ostao sa mnom u onom odnosu u kojem su bili glina i ogledalo, pokazivali bismo Nušiku jedan drugom: *ono što je od prvorazredne važnosti, jeste uronjenost svega u čisto svetlo plavetno; kao dah prozirno plavetno koje vlažno oblizuje poput voća ukusnu materiju karnatuma... Plavetno, koje više nije ni vazduh, već nešto drugo, više*

od toga: napola tečnost, napola nešto vazdušasto, u kojem se sve homogenizuje. Nisu to ni ljudi, ni drveće, ni rečna obala: nekakva letnje tiha i čista „pra-priroda“, u kojoj ništa ne može da se uprlja, u kojoj su materije još sačuvale svoje devičanstvo...

*(S mađarskog preveo **Arpad Vicko**)*